বীণা কুটিৰ

বিসদৃশ, ওখ-ওখ নতুন কংক্ৰীটৰ অট্টালিকাবোৰৰ মাজত যেন চেপা খাই পুৰণি অসম-টাইপ এমহলীয়া ঘৰটো সংকুচিতভাৱে থিয় দি আছে সমস্ত দৰজা-খিৰিকি বন্ধ কৰি, বেখাপ্পা, বেমানান ঃ অট্টালিকাবোৰৰদৰে ইপিনে-সিপিনে টেঁৰা-বেঁকা লোহাৰ ঠৰঙা দাণ্ডাবোৰ উলিয়াই দৃশ্যপট বন্ধ কৰি চিৰি-ছেনিটাৰী-পাইপ-কাৰ্নিশ-বাৰাণ্ডাৰে ৰাস্তাৰ সীমা ঠেলি মৰিয়া হৈ ওলাই আহিবলৈ তাৰ বুদ্ধি হোৱা নাই, নিৰ্বোধৰদৰে সন্মুখত এখন ঘাঁহনিও ৰাখি থৈছে পুৰণি কাঠৰ গেটখনৰ ভিতৰত (আজিকালি আৰু তাৰ কি দৰ্কাৰ?)। অৱশ্যে গেটৰ কাঠো ভাগিছে, ঘুণে ধৰিছে। গেটৰ লোহাৰ কপাট মামৰে ধৰিছে, যেন ধাক্কা দিলেই ভাঙি পৰিব, ঘাঁহনিখনতো বিক্ষিপ্ত ছিঙা কাগজ, আৱৰ্জনা, ভাঙা ধামা, এখন পৰিত্যক্ত ভাঙা চাইকেল, পুৰণি কাঠৰ বাকচৰ অৱশিষ্ট, ঘাঁহ ৰঙা পৰিছে। ঘুণে ধৰিছে ঘৰটোৰ খিৰিকি-দৰজাৰ কাঠত, ইতস্ততঃ বিভিন্ন সৰু-ডাঙৰ ফুটা, কাঁচবোৰ ভাগিছে ইপিনে-সিপিনে, বেৰৰ মাটি খহি পৰিছে, ইকৰা ওলাই আহিছে, এটুকুৰা বেৰ প্ৰায় জহি গৈছে; সন্মুখৰ বাৰাণ্ডাখনত ধূলিৰ আচ্ছাদন, তাৰ ৰেলিঙত মকৰাজাল, চালে-ৰেলিঙে পাৰ চৰাই আৰু পাৰ চৰায়ে বগা-বগা কৰি পেলাইছে টিন-ৰেলিঙৰ একালৰ ৰঙা ৰং। জীৰ্ণ, বিবৰ্ণ টিনৰ ওপৰত পুৰণি দিনৰ থিয় বৈদ্যুতিক সংযোগ (চাৰিও কাষৰ আৰ-চি-চি বিল্ডিংবোৰৰদৰে পথালি সংযোগ নহয়), আজিকালিৰ বিৰলদৰ্শন এডাল বীণাফুলৰ গছ বাৰাণ্ডাৰ বাঁহৰ জালি বগাই উঠি গৈছে, ইমান দূৰৰপৰাও চকুত পৰে তাৰ পাতবোৰ পোকে খাইছে, এটাও ফুল নাই, পাতবোৰত ধূলিৰ তৰপ...

কোনো নামৰ ফলক চকুত নপৰে, কিন্তু 'বীণা-কুটিৰ'ৰ বাহিৰে তাৰ আৰু কি নাম হ'ব পাৰে?

চাইকেলখনৰপৰা নামি থিয় হৈ কিছু সময় ঘৰটো নিৰীক্ষণ কৰিলোঁ। প্ৰায় দুই কঠা মাটিৰ চৌহদ, এল্ আকৃতিৰ ঘৰ; ল'ৰা-ছোৱালীৰে চাৰি-পাঁচজনৰ বেছি স্বচ্ছন্দে হাত-ভৰি মেলি থাকিব নোৱাৰিব সম্ভৱতঃ। কেইটা ৰুম হ'ব? তিনিটা ডাঙৰ, দুটা সৰু-সৰু—পাকঘৰ বেলেগ—বা তেনেকুৰা? পিছফালেও সম্ভৱতঃ খোলা ঠাই আছে (আগৰ দিনৰ ঘৰ)। কিন্তু এতিয়া—চাৰিওপিনেও এই ওখ-ওখ অট্টালিকা, ঘৰটোৱে বাৰু ৰ'দ-বতাহ পায় নে? বীণা কুটিৰে আৰু আজিকালি নিঃশ্বাস ল'ব পাৰে নে?

কিমানদিন হ'ল সি চাৰিওপিনৰপৰা হেঁচা খাব আৰম্ভ কৰিছে? অনতিদূৰত 'হৰলালকা ট্ৰাঙ্ক্ এণ্ড বাকেট্ ৱৰ্কছ্' আৰু 'সিংহানিয়া ড্ৰাগছ্ প্ৰাইভেট লিমিটেড'ৰ গুদামসহিত বাসভৱন, আনহাতে এটা আধা বন্ধা ঘৰৰ বাঁহৰ স্কেফল্ডিং পাৰ হৈ সংমিশ্ৰিত দোকানঘৰ ভৰ্তি কৰি আন এটা বিল্ডিং, যাৰ সম্পূৰ্ণ তলৰ মহলা জুৰি 'স্পীড্ৱেল্ ৰ'ড ট্ৰেন্সপৰ্ট কৰ্পৰেশন'ৰ বস্তা আৰু পেকিং বাক্সৰ স্তূপ, আৰু ওজন কৰা তুলাৰ প্লেটফৰ্ম, সন্মুখত ডিজেল ট্ৰাক আৰু ৰিক্সা আৰু ঠেলাগাড়ীৰ হাল্লা, হৈ-হৈ চাৰিওকাষৰ ছাডবোৰৰ টেঙ্কলৈ পানী উঠোৱা পাম্পৰ ঘট্‌ঘট্ আৱাজ—বীণা কুটিৰে আৰু নিঃশব্দে-নীৰৱে কিবা ভাবিব পাৰে নে?

তথাপি, থাকিবলৈ বেয়া নহ'ব। মোৰ মা আৰু কলেজত পঢ়া ভাইটো, কাম কৰা সৰু ল'ৰাটো—পিছত ভনীজনীকো হ'ষ্টেলৰপৰা আনি ৰাখিব পাৰিম, যথেষ্ট ঠাই আছে। ঘাঁহনিখন পৰিষ্কাৰ কৰি ল'লে ৰাতি (বস্তুতঃ দিনতো) বাৰাণ্ডাত বহি ভাল লাগিব। বীণা গছডাল হয় আকৌ ফুলিব, তাৰ পাতবোৰৰ ধূলি আঁতৰি আকৌ সজীৱ আৰু সেউজীয়া হ'ব, বা হয়তো গছডাল কাটি দিব পৰা যাব। মোৰ অফিচৰপৰা চাইকেলেৰে খুব দূৰ নহ'ব—বেছ সুবিধা হ'ব। একঘেঁয়ে, ব্যক্তিত্বহীন, নিবিড়তাবিহীন আৰ-চি-চি বিল্ডিঙৰ খুপৰী এটাতকৈ বীণা কুটিৰ বহুগুণে কাম্য, ভাৰা লাগে পঞ্চাছ টকা বেছিয়েই হওক, লাগে এশ টকাই বেছি হওক—

ঠাণ্ডা শেষ হৈ গৰম পৰি আহিছে। পিয়াহ লাগিছে। আগুৱাই গ'লোঁ। বীণা কুটিৰৰ সোঁহাতৰ বিল্ডিংটোৰ দোকানবোৰৰ ফলকবোৰ অলসভাৱে এবাৰ চালোঁ (পি.কে. ৰায় ডাইছ্ মে'কাৰ্ছ, অন্নপূৰ্ণা ব্ৰে'ড্, খুবছান্দানি ৰেডিঅ' ডিষ্ট্ৰিবিউটৰ্ছ...); দুমহলাৰ একাংশৰ খিৰিকিত আধা পৰ্দা, বাৰাণ্ডাৰ দেৱালত শাৰী শুকাইছে, তাৰো ওপৰ মহলাৰ বাৰাণ্ডাৰ ৰচিত গামোচা ওলমিছে (বোধহয় ঘৰৰ মালিক স্থানীয় মানুহ)। আকৌ তাৰ তলৰ পিনে চকু ঘূৰাই আনিলোঁ। সন্ধিয়া লাগিছে, লাইটবোৰ জ্বলি উঠিছে; হা, এই যে, একেবাৰে ৰাস্তাৰ কিনাৰত বিল্ডিংটোৰ য'ত গেৰাজ হ'ব লাগিছিল তেনেকুৱা এটা খুপৰী ঘৰৰ সন্মুখত ৰঙা গোল ফলকখন ওলমি আছে ঃ 'কোকো কোলা খাওক', মণিহাৰী-মনোহাৰী বস্তুৰ দোকান।

চাইকেলখন বাহিৰত থিয় কৰাই থৈ ভিতৰ সোমালোঁ। কাউন্টাৰৰ পিছপিনে থাকে-থাকে সজ্জিত দৈনন্দিন দ্ৰব্যসামগ্ৰীৰ

মাজত প্ৰায় ২৭/২৮ বছৰীয়া এজন ডেকা ল'ৰা, চে'ক্ কাটা হাফশ্বার্ট পিন্ধা, মুখত সামান্য খোঁচা-খোঁচা দাড়িৰ আভাস। তেওঁ টিউব লাইটটোৰ তলত তলমূৰ কৰি এখন কিতাপ পঢ়ি আছিল (দোকান নির্জন), মোৰ পিনে চাই কিতাপখন জপাই থ'লে (লক্ষ্য কৰিলোঁ, এখন ইকনমিক্সৰ 'ন'ট্'), আৰু ৰঙা বৰফ-বাকচটোৰপৰা এটা ক'কা-ক'লা উলিয়াই সাঁফৰটো খুলি এডাল খেৰ সুমুৱাই মোৰ পিনে আগুৱাই দিলে। এক টান মাৰিলোঁ আৰু এনেয়ে কথা জমাবৰ কাৰণে (ল'ৰাজনৰ ভাব-গতি মোৰ ভাল লাগিছে) ক'লোঁ যে তেওঁলোকে এটা ৰেফ্ৰিজাৰেটৰ নাৰাখে কিয়। ৰেফ্ৰিজাৰেটৰ? অ, আপোনাৰ দোকানখনৰ লকেশ্যনটো বেছ ভাল, গৰম পৰি আহিছে, বহুত বেছি ক'কা ক'লাৰ দৰ্কাৰ হ'ব, ডাঙৰ ফ্ৰীজ্ এটা থাকিলে— ইত্যাদি। অ, তেওঁ ক'লে, পিছে দোকান তেওঁৰ নহয়, তেওঁ ছে'লছমেন্হে। এৰিয়াটো বেছ বিজি, সঁচা, দুই-এসপ্তাহতে ক'কা ক'লাৰ ডিমাণ্ড অসম্ভৱ বাঢ়ি যাব, তেওঁলোকে ডিমাণ্ড মীট্ কৰিব নোৱাৰিব। কিন্তু ডাঙৰ ফ্ৰীজ্ এটা লোৱাৰ কথা মালিকে এতিয়াও ভবা নাই, এই অকণমান ৰুমটো, ইয়াৰেই ভাৰা দুশ টকা, তেওঁলোকৰ সৰু দোকান, এইবোৰ ৰানিং এক্সপেন্স মীট্ কৰাই টান হৈ পৰে, তেনেস্থলত—। এৰা, মই ক'লোঁ আৰু নীৰৱে দুই ইঞ্চিমান ক'কা ক'লা টানিলোঁ, তাৰপাছত ক'লোঁ যে মই ইয়াত নতুন আহিছোঁ, বৰ্তমান বন্ধু এজনৰ ঘৰত আছোঁ, মই এটা ভাৰাঘৰ বিচাৰিছোঁ, তেওঁ বাই এনি চান্স জানে নে এই অঞ্চলত কিবা—? ভাৰাঘৰ? তেওঁ ক'লে, ভাৰাঘৰ তো এইখিনিত তেনেকুৱা ৰেছিডেন্সিয়েল পাৰ্পাছত পোৱা টান, আচ্ছা মোৰ ফেমিলী মেম্বাৰ কেইজন? আই মীন (তেওঁ ক'লে), তেওঁৰ চিনাকি মানুহ এজনৰ এটা বিল্ডিং কনষ্ট্ৰাক্শ্যন্ হৈ আছে, কিন্তু ইয়াত নহয়, একেবাৰে ফাটাশিল পাৰ হৈ—। এ নাই, মই ক'লোঁ, ইমান দূৰত নহ'ব—আচ্ছা এই যে এইখিনিত বীণা কুটিৰ—

"বীণা কুটিৰ! বীণা কুটিৰ?"

মৃদু হাঁহিলোঁ আৰু ক'লোঁ "সেই যে বীণাফুলৰ গছডাল আছে সন্মুখত, এছাম-টাইপ ঘৰটো—"

"অ', সেইটো!"

সপ্ৰশ্ন দৃষ্টিৰে ডেকাজনলৈ চালোঁ।

"জানো—সেইটোতো ভাৰা দিয়াৰ কোনো উমঘাম দেখা নাই, বহু দিন ধৰি তেনেকৈয়ে খালি পৰি আছে—আমাৰ দোকানখন ষ্টাৰ্ট দিবৰ আজি প্ৰায় ন মাহ হ'ল, সেই একেই অৱস্থাতেই দেখিছোঁ সদায়। মানুহ-দুনুহ কেতিয়াও—"

"কিয়, ভাৰা নিদিয়ে কিয়? কাৰ ঘৰ নো?"

"জানো—", অলপ লজ্জিত হাঁহি এটা মাৰি ডেকাজনে ক'লে, "ভালকৈ কথাটোৰ গমেই লোৱা হোৱা নাই আজিলৈকে, কাকো ভালকৈ সোধাই নাই—মই নিজে পঞ্চাছটা ধান্দাত থাকোঁ—"

কথাই-কথাই জানিব পাৰিলোঁ যে তেওঁ এইবাৰ 'প্ৰাইভেট'কৈ বি-এ দিব বুলি ভাবিছে, যোৱাবাৰো এপিয়াৰ কৰিব নোৱাৰিলে, ঘৰখন তেওঁৰেই চলাব লাগে, বহুত লেঠা, দোকানত সময় পালে এই ন'টবোৰকে অলপ চাই থাকে—

"অ", মই ক'লোঁ, তাৰপাছত আকৌ ক'লোঁ, "কাৰ ঘৰ নো?" আৰু খেৰডালেৰে ছু-ক্ শব্দ কৰি তৰলৰ শেষ বিন্দুটো টানি নি শূন্য বটলটো আগুৱাই দিলোঁ, "আৰু এটা ক'কা ক'লা দিব"।

তেওঁ আৰু এটা বটল উলিয়ালে আৰু ক'লে, "ঠিক নাজানো। এইটো এৰিয়াৰ কথা মই বৰ ভাল নাজানো। মই থাকোঁ কুমাৰপাৰাত। বহুদিন আগেয়ে এবাৰ আমাৰ ইস্কুলখন মিলিটাৰীয়ে লৈছিল, তেতিয়া এইপিনে বিষ্ণুৰাম হাইস্কুলত ৰাতিপুৱা-ৰাতিপুৱা আমাৰ ক্লাছ হৈছিল কেইমাহমান। তেতিয়া খোজকাঢ়ি এইপিনেদি গৈছিলোঁ—সৰু কালৰ কথা, বৰ ভাল মনত নপৰে—তেতিয়া এই বিল্ডিংবোৰ নাছিল—আমাৰ এই বিল্ডিংটোত তেতিয়া ঠিক সেই ঘৰটোৰদৰেই এটা সৰু এছাম-টাইপ্ ঘৰ আছিল পি-ডব্লিউ-ডিৰ অ'ভাৰচিয়াৰ্ এজনৰ—ব্ৰজেন কলিতা তেওঁৰ নাম—তেওঁৰেই এতিয়া এই বিল্ডিংটো উঠাইছে, ইমান প্ৰকাণ্ড-প্ৰকাণ্ড ঘৰ উঠাবলৈ মানুহবোৰে ক'ত যে পইছা পায়—সন্মুখৰ লনখনো নাৰাখিলে—নে'শ্যাৰেলি, কাৰণ এতিয়া এইটো পূৰা কমাৰ্চিয়েল এৰিয়া হ'ল, প্ৰত্যেক স্কোৰেৰ ফীট্ মাটি যিমানে ইউটিলাইজ কৰিব পাৰি তিমানে লাভ, কোনেও আৰু চখ কৰি ঘাঁহনি কৰিবলৈ মাটি পেলাই নথয়—"

"ও", মই ক'লোঁ আৰু খেৰডালৰ অৱস্থান ঠিক কৰি কৰি সধৈৰ্যভাৱে পুনৰ প্ৰশ্ন কৰিলোঁ, "পিছে ঘৰটো কাৰ নো?"

"অ—", অলপ হোঁচট খাই ল'ৰাজনে ক'লে, "আপুনি যাক বীণা কুটিৰ বুলি কৈছে—", তেওঁ মোৰ পিনে চাই এবাৰ আস্তেকৈ হাঁহিলে, "ঠিক ক'ব নোৱাৰিলোঁ—আমি নিজৰ কথাতে বিজি হৈ থাকিছিলোঁ, ইস্কুলৰ দেৰি হয় বুলি নহ'লে ঘৰ পোৱাৰ দেৰি হয় বুলি তাৰাতাৰি এই ঘৰবোৰ পাছ কৰি গৈছিলোঁ—তেতিয়া প্ৰায়বোৰেই ৰেছিডে'ন্সিয়েল ঘৰ আছিল—কোনটো কাৰ ঘৰ সেই বয়সত কোনে খবৰ লৈ থাকে—এনিওৱে, বিষ্ণুৰাম হাইস্কুলৰেই মাষ্টৰ এজনৰ ঘৰ বুলি শুনিছিলোঁ—পিছলৈ হেডমাষ্টৰো হৈছিলগৈ—", তেওঁ এবাৰ কপাল কোঁচাই মনত পেলাবৰ চেষ্টা কৰিলে—"ভূধৰ গোস্বামী—ভূধৰ শৰ্মা—ভূধৰ কিবা। সংস্কৃতৰ মাষ্টৰ, বৰ স্কলাৰ মানুহ আছিল বোলে। কাশীৰপৰা কিবা উপাধিও পাইছিল, গে'টত এখন ছাইনব'ৰ্ডত লিখা আছিল 'সঞ্জীৱন সমাজ', তেওঁৰেই খুলিছিল বোলে, তাৰ প্ৰেছিডেন্টো আছিল বোধহয়—মাজে-মাজে কেইজনমান ভব্য-গব্য তপামূৰীয়া দাড়িয়া বুঢ়া মানুহ বাৰাণ্ডাত বহি কিবা আলোচনা কৰি থকা দেখিছিলোঁ...আৰ্টিকল্-টাৰ্টিকলো লিখিছিল বোলে মাজে-মাজে, 'বৈদিক যুগত ছাত্ৰৰ কিবা'—এইৰকম কিবাকিবি বস্তু—"

"তেওঁ এতিয়া ক'ত?"

"এতিয়া? জানো—বুজিছে, এক্শ্যুৰেলী মই মেট্ৰিকৰ পিছত বহুত দিন এই চহৰতেই নাছিলোঁ—", ল'ৰাজনে অলপ ইতস্ততঃ কৰি ৰৈ গ'ল (গতিকে ময়ো একো নুসুধিলোঁ)—"ইতিমধ্যে বহুত চেইঞ্জ হ'ল, ইয়াত আহি তো দেখিছোঁ আমাৰ আগৰ মানুহবোৰ নোহোৱাই হ'ল—চব পাঞ্জাবী, মাৰোৱাৰী বিজিনেছমেনৰ ফেমিলী—অ, ভূধৰ গোস্বামী—তেওঁ—মৰিল বোধহয় ইমান দিনে।"

"অ'? তেনেহ'লে এতিয়া কোনে—"

"দুজন ল'ৰা আছিল, আমাতকৈ ডাঙৰ—তেতিয়াই আমাতকৈ বহুত ডাঙৰ। এজন বোধহয় বাপেকৰদৰেই আছিল, মানে লিখা-পঢ়া লৈ থাকে, ক'ৰবাৰ প্ৰফেছাৰ। ধুতি-চাদৰ পিন্ধা প্ৰফেছাৰ, তেতিয়াৰ দিনৰ, কেতিয়াবা কিবা ভাবি-ভাবি লনখনত পায়চাৰী কৰি থাকে। ইজন, সৰুজন, ডিব্ৰুগড়ত ডাক্তৰী পঢ়ি আছিল, নে কিবা—আমাৰ ক্লাছৰে ল'ৰা এটাই মাজে-মাজে এইচব খবৰ দিছিল, সি এই ৰাস্তাটোৰ মোৰতে থাকিছিল তেতিয়া, এতিয়া অৱশ্যে তাত নাই। সৰুটোক আমি দেখাই নাই, ঘৰৰপৰা কাজিয়া কৰি ওলাই গৈছিল নে সেইৰকম কিবা। এনিওৱে, ক'ৰ মানুহ ক'লৈ গ'ল, কোনে তাৰ—"

ক'কা-ক'লাত এটা চুমুক মাৰিলোঁ আৰু নিৰ্লিপ্তভাৱে সুধিলোঁ, "ছোৱালী?"

"নাই—মানে, এদিন নে দুদিনহে এজনী ছোৱালী থকা যেন দেখিছিলোঁ—বয়সীয়া মাইকী মানুহ তো কেতিয়াও চকুত পৰাই নাই। এদিন চিনেমাৰ প'ষ্টাৰ লগাই বেণ্ডপাৰ্টি বজাই ঘোঁৰাৰ গাড়ী এখন গৈছিল (আজিকালি সেই ঘোঁৰাৰ গাড়ীবোৰ নোহোৱা হ'ল ৰিক্সা আহাৰ পিছত, বেণ্ডপাৰ্টিও আৰু নবজায়, খালি মাইক), অ, তাকে চাবলৈ ছোৱালী এজনী বাৰাণ্ডালৈ ওলাই আহিছিল—পাতলকৈ, দেখিবলৈ বেয়া নহয়—আমি চবে সেই পিনে চাই থকা দেখি ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। মাজে-মাজে ঘাঁহনিখনত এখন বগা ৰঙৰ ফ'ৰ্ড গাড়ী থাকিছিল, বেছ হে'লডি মানুহ এজনে চলায়—ছোৱালীজনীৰ লগত ভাব আছিল বোলে, পিছত বিয়াও হ'ল। মানে, ঘৰৰ জোঁৱাই। আমাৰ ক্লাছ বিষ্ণুৰামত ছয় মাহমানহে হৈছিল, তাৰপাছত তো এইপিনে অহাই একৰকম বন্ধ—নাই, অন্য আৰু ছোৱালী-টোৱালী থাকিলে", তেওঁ বিব্ৰতভাৱে এটা মৃদু হাঁহি মাৰিলে, "নে'শ্যাৰেলি আমাৰ চকুত পৰিলহেঁতেন", ল'ৰাজনে লৰালৰিকৈ কথা বদলালে, "ইমান ভেলুৱেবল্ প্ৰপাৰ্টি, এই এৰিয়াত! কিয় যে এনেকৈ ৰুইনড্ হৈ যাব দিছে! কি জানি, হয়তো ফ'ৰ্ড গাড়ীৱালা সেই জোঁৱায়েকেই পাইছে এই সম্পত্তিটো—আই মীন, আফটাৰ অল্ তেওঁৰ নিজৰ ঘৰ নহয়। ঘৰৰ মানুহৰ হাতত থাকিলে আৰু এনেকৈ নষ্ট হৈ যাব দিয়ে নে কোনোবাই—অলপ ইম্প্ৰ'ভ্ কৰি ল'লেই এই এৰিয়াত মাহে কম্চে কম এইট্ হাণ্ড্ৰেড্—"

"ও"

দোকানত মানুহ সোমাইছে। ক'কা ক'লা বিচাৰি দুজন পাঞ্জাৰি, টুথপেষ্ট বিচাৰি এটা ল'ৰা, আৰু গ্লেক্স'ৰ এই মাহৰ কিস্তি আহিছে নে নাই এটি দম্পতীয়ে জানিব খুজিছে। নীৰৱে এচুকত থিয় হৈ ধীৰে-ধীৰে খেৰডালেৰে ক'কা ক'লা টানিব ধৰিলোঁ, মোৰ নাকত ক'কা ক'লাৰ অনিৰ্ণেয় স্বাদৰ ঝাঁঝ্...সৰু দোকানখনৰ বহুবৰ্ণ দ্ৰব্যসম্ভাৰৰ ঠেকত, উজ্জ্বল টিউব লাইটৰ পোহৰত যেন লাহে-লাহে এটা অন্তৰংগতা অনুভৱ কৰিব ধৰিলোঁ, এখন চিনাকি কাফেৰ অভ্যস্ত চুক এটাৰদৰে এটা উষ্ণ আমেজ বটলৰ অৱশিষ্ট তৰলখিনিলৈ চালোঁ—ৰঙা তৰলখিনিত যেন প্ৰতিবিম্বিত হৈ উঠিব ধৰিছে এটা সৰু এল্ আকৃতিৰ অসম-টাইপ ঘৰ ঃ বীণা কুটিৰ। অজস্ৰ বীণাফুল বাৰাণ্ডাৰ তলৰ ঘাঁহনিত সৰি পৰিছে, তলমূৰ কৰি ছোৱালী এজনীয়ে কঁকালত চাদৰ গুজি লৈ বাৰাণ্ডাখন সাৰিছে...যেন শুনিলোঁ এটা মটৰৰ ভেঁপু, এখন বগা ফ'ৰ্ড গাড়ী সোমাইছে গে'টৰ ভিতৰেৰে, ল'ৰালৰিকৈ ছোৱালীজনীয়ে বাঢ়নীটাৰ নমাই চাদৰখন ঠিক কৰি ল'লে আৰু চুলিত হাত দিলে, চকিত দৃষ্টিৰে এবাৰ গাড়ীখনৰ পিনে চালে, গাড়ীৰ পিছপিনৰ কাঁচেৰে দেখা যায় দুখন বলিষ্ঠ লোমশ হাত ষ্টিয়াৰিঙৰ চকাত, দুখন বহল কান্ধ, ছোৱালীজনীৰ মুখখন অস্পষ্ট, কিন্তু ধৰিব পাৰি তৰুণী, তন্বী, অকস্মাৎ কিহবাৰ প্ৰত্যাশাত সপ্ৰতিভ...দৃশ্যটো মিলি গ'ল, বাৰাণ্ডাৰ দুৱাৰখন মেলা, ভিতৰত ছোৱালীজনীয়ে পাছমুখ কৰি ডাঙৰ গোল টেবুল এখনৰ কিতাপ-পত্ৰৰপৰা কাপোৰেৰে ধূলি জোঁকাৰিছে, টেবুলৰ ওপৰত শুকাই যোৱা গেন্ধাইফুলৰ মালা পিন্ধোৱা এখন ডাঙৰ ফট'—বগা গোঁফ, তপামূৰৰ চাৰিওপিনে বগা চুলি, গোল ফ্ৰেমৰ বাইফ'কেল্ চছ্মা, ঈষৎ ক্ৰুদ্ধ দৃষ্টি ঃ ভূধৰ গোস্বামী (বা শৰ্মা—আৰু কোন হ'ব?) তাৰ ওপৰৰ দেৱালত কোনোবাই দিয়া মানপত্ৰ এখন বন্ধাই থোৱা। প্ৰাচীন কাঠৰ চকীত ধুতি-চাদৰ পিন্ধা এজন মানুহ বহি কিবা কৈছে ধীৰে-ধীৰে, তেওঁৰো চকুত চছ্মা (কিন্তু চৌকোণা), এখন ভৰি পাম্পচুৰ ভিতৰত, ইখন ভৰি পাম্পচুৰপৰা বাহিৰ কৰি আঙুলিকেইটা লাহে-লাহে জোঁকাৰিছে—সেইখিনিয়েই মাথোঁ মানুহজনৰ চাঞ্চল্যৰ চিন, বাকী সমস্ত প্ৰশান্ত, তেওঁৰ মুখ, তেওঁৰ ভংগীমা, তেওঁৰ কথা (স্পষ্ট কিন্তু অনুচ্চ)। নিঃসন্দেহে সেই 'প্ৰফেছাৰ' পুতেক, তেওঁৰ নাম—ভূধৰ গোস্বামীৰ পুতেকৰ নাম—কি হ'ব? প্ৰেমধৰ? পৰমেশ? ধৰা পৰমেশ। পৰমেশ গোস্বামী—একো বেয়া নহ'ব। তেওঁ কি কৈছে? তেওঁৰ শ্ৰোতা সন্মুখৰ চকীত উপবিষ্ট খদ্দৰৰ পাঞ্জাবি পিন্ধা এজন বয়স্ক মানুহ—তেওঁ কোন? প্ৰফেছাৰে কৈছে (সঁচাসঁচিকৈয়ে মই ক'ৰবাৰপৰা কণ্ঠস্বৰ শুনিলোঁ), "...গতিকে গণেশদা, আপুনি বেয়া নাপাব—এই ঘৰটোৰ লগত এটা স্কলাৰলী এটমছফিয়াৰ জড়িত, ইয়াত মই লোহা-লক্কৰ-চিমেন্ট-বালি টকা-অনা-পইছাৰ হিচাপ মেলিবলৈ এৰি দিলে পিতাৰ আত্মাই শান্তি নাপাব, পিতাই মোক কেতিয়াও ক্ষমা নকৰে...আপুনি আমাক সৰুৰেপৰা পাই আহিছে,

আপোনাৰ কন্ট্ৰেক্টৰ কাম দিনক দিনে ডাঙৰ হৈ গৈছে, আপোনাক ঘৰটো দিব পাৰিলে মই জানো ভাল নাপালোঁহেঁতেন, কওক? কিন্তু এতিয়া পিতাৰ লাইফ্ লং ৱৰ্কৰ স্মৃতি ৰক্ষা কৰাটোও মোৰ এটা কৰ্তব্য, এটা ফিলিয়েল্ ডিউটি, মই নিজে ইয়াত বাস নকৰিলেও এই ঘৰটোৰ পৰিৱেশ মই বজায় ৰাখিব লাগিব যিমান দূৰ পাৰোঁ, পাৰিলে পিতাৰ নামত এই ঘৰটোত এটা লাইব্ৰেৰী-টাইব্ৰেৰী কৰি দিব লাগিব—আপুনিওতো পিতাক সদায় শ্ৰদ্ধা-ভক্তি কৰি আহিছে, আপুনিওতো দেখি আহিছে এইখন টেবুলতে (তেওঁ টেবুলখনৰ পিনে হাত মেলি দিলে, চিনেমাৰ ক্ল'জ-আপ্ শ্বটৰদৰে সমস্ত টেবুলখন সন্মুখলৈ আহি তৰল পৰ্দাখন পূৰ্ণ কৰি পেলালে ঃ অসংখ্য কাগজ-কিতাপ-আলোচনী, সাঁচিপাতৰ পুথি, এটা ৰঙা ফিটাৰে বন্ধা ফাইলৰ ওপৰত ডাঙৰ-ডাঙৰ ৰঙা চিয়াঁহিৰে লিখা 'বৈদিক যুগত [অস্পষ্ট, অস্পষ্ট] সম্বন্ধৰ আধ্যাত্মিক দিশ', দোৱাত-কলম আৰু আঠাৰ বটল, ব্লটাৰ্ আৰু তামোলৰ বটা, চছ্মাৰ খোল...) পিতাই দিনে-নিশাই বুঢ়া বয়সলৈকে মূৰ গুজি লিখা-পঢ়া কৰি থাকে, খোৱা-পিন্ধাৰ কথা পাহৰি যায়, আপুনি কতদিন আহি কাষতে বৈ আছে, আপুনি কাহ এটা নমৰা পৰ্যন্ত পিতাই গমেই পোৱা নাই—এই যে এটা সাধনা, কোনো আৰ্থিক লাভৰ কথা নাভাবি, মান-যশৰ কথা নাভাবি এই যে এটা জ্ঞানৰ সন্ধান, এটা ডিছ্ইন্টাৰে'ষ্টেড্ কুৱেষ্ট্ ফৰ্ নলেজ্, এই যে ঘৰময় দেখিছে পিতাৰ অসংখ্য আধৰুৱা কাম, আধা লিখা প্ৰবন্ধ-পাতি—যিবোৰ এতিয়া মই পাৰিলে প্ৰকাশ কৰি উলিয়াব লাগে—এই পৰিৱেশ কি মই কমাৰ্চিয়েলিজ্মৰ কবলত সোমাই নোহোৱা হৈ যাব দিয়া উচিত হ'ব, আপুনিয়েই কওক গণেশদা...ঘৰটো মোক থাকিবলৈ নালাগে, সঁচা, ঘৰটো এতিয়া মোৰ সম্পত্তি, মই তাৰপৰা দুই পইছা উপাৰ্জন কৰি থাকিব পাৰোঁ, সঁচা, কিন্তু সেই বুলিয়েই কি মই পিতাৰ ইমানদিনৰ অধ্যৱসায়ৰ সকলো চিন-চাব..."

থক্!

তেওঁৰ কথা বন্ধ হ'ল আৰু মই বুজিব পাৰিলোঁ পাঞ্জাবী মানুহ দুজনে তেওঁলোকৰ কথোপকথন শেষ কৰি ক'কা ক'লাৰ বটল দুটা থক্ কৰি নমাই থ'লে। বটলৰ গাৰপৰা ছবিবোৰ লীন গ'ল, ময়ো ছু-ক্ শব্দ কৰি শেষ বিন্দুটো টানি থক্ কৰি বটলটো কাউন্টাৰত নমাই থ'লোঁ। নোট এখন আগবঢ়াই দি ল'ৰাজনক এনেয়ে সুধিলোঁ, দোকান ৰাতি কেইটালৈ খোলা থাকে। ঘৰটো ভাৰা দিয়ে নে তেওঁ পাৰিলে এবাৰ খবৰ ল'ব নে? মই আকৌ এবাৰ আহিম কালি-পৰহিৰ ভিতৰত। কালি তেওঁ নাথাকে? বাৰু, পৰহি মানে? হ'ব, হ'ব। বাৰু...

বাহিৰলৈ আহি চাইকেলৰ তলা খুলিলোঁ। তীব্ৰ উজ্জ্বল বাল্ব জ্বলাই স্পীড্ৱেল ট্ৰেন্সপৰ্টৰ সন্মুখত ডিজেল ট্ৰাকবোৰৰপৰা বস্তু উঠোৱা-নমোৱা চলিছে, কেইবাজনো মানুহে উচ্চস্বৰে নিৰ্দেশ দিছে, আৰু সকলো তল পেলাই আন এখন ট্ৰাকে প্ৰচুৰ ক'লা ধোঁৱা উদগীৰণ কৰি বিকট শব্দে ষ্টাৰ্ট ল'বৰ চেষ্টা কৰিছে...চাইকেলখন ঠেলি-ঠেলি আগুৱাই গ'লোঁ। বীণা কুটিৰ অন্ধকাৰ, মাথোঁ তাৰ বাওঁপিনৰ দেৱালত ইকাষৰ দালানটোৰ খিৰিকিবোৰৰ পোহৰ পৰি আন্ধাৰ-পোহৰৰ নক্সা এটাৰ সৃষ্টি কৰিছে—আৰু নিঃশব্দ। দালানটোৰ আলোকিত খিৰিকিবোৰৰ পিছপিনে ৰেডিঅ' বাজিছে, কোনো এটা অফিচত এটা টাইপৰাইটাৰৰ খট্খট্ শব্দ, নিশ্চয় কোঠালিয়ে-কোঠালিয়ে কথা-বাৰ্তা চলিছে, খোৱা-বোৱা চলিছে, বাণিজ্য আৰু গৃহ-সংসাৰ, তৃপ্তি-আনন্দ-ক্ষোভ-বেদনা-কামনা-লালসা-প্ৰেম-বিৰহ,—বিভিন্ন টুকুৰা-টুকুৰা নাটকৰ সংলাপ, যিবোৰ নাটিকাৰ ওপৰত আজিৰ এই আন্ধাৰ নীৰৱ বীণা কুটিৰ মঞ্চত কেতিয়াবাই যৱনিকা পৰিছে, কেতিয়াবাই তাৰ শব্দ আৰু প্ৰাণ-ভংগীমা শেষ হৈছে—

একেবাৰেই কি শেষ হৈ গৈছে?...ৰাতি বীণা কুটিৰৰ কথা ভাবি-ভাবি টোপনি গ'লোঁ, আৰু পুৱা উঠি চকু মোহাৰি-মোহাৰি আচৰিত হৈ মনত পেলালোঁ, ৰাতি সপোনত এবাৰো বীণা কুটিৰ দেখা নাই—(বস্তুতঃ কোনো সপোনেই দেখা নাই, বোধহয় খুব ভাগৰ লাগিছিল)!

দিনটো কামৰ মাজে-মাজে একোবাৰ অস্পষ্টভাৱে বীণা কুটিৰৰ কথা মনলৈ আহিল, আৰু পাহৰি গ'লোঁ। আবেলি পুনৰ চাইকেলখন লৈ এটা ভাৰাঘৰৰ সন্ধান কৰিবলৈ গ'লোঁ। সুবিধা নহ'ল। চাইকেলত উঠিলোঁ—কিবা এটা মনত পেলাবৰ চেষ্টা কৰি-কৰি অন্যমনস্কভাৱে পেডেল চলাই গ'লোঁ, আৰু অকস্মাৎ দেখিলোঁ বীণা কুটিৰ পাৰ হ'ব ধৰিছোঁ—সেই একে জীৰ্ণ, পৰিত্যক্ত ৰূপ, সন্ধিয়াৰ অস্পষ্ট আলোছায়াত তাৰ বিশীৰ্ণ বীণাজোপা মৃদু-মৃদু কঁপিছে, বোধহয় কোনোবাপিনে বতাহ মাৰিছে। চাইকেলৰপৰা নামি থিয় দিলোঁ, কাণপাতি কিবা শুনিবৰ চেষ্টা কৰিলোঁ, কাণত পৰিল বিভিন্ন বাণিজ্য-বিপণিৰ সংমিশ্ৰিত অনিৰ্ণেয় ৰব আৰু ক'ৰবাত এটা টেলিফ'ন ক্ৰিং-ক্ৰিং কৰিছে, আৰু বীণা কুটিৰৰ পুৰণি বাটামৰ কাঠ এডালত বোধহয় এৰি যোৱা টিন এখনে বৈ-বৈ এটা ক্ষীণ খট্খট্ শব্দ কৰিছে, কোনোবা চুকৰপৰা পাৰ চৰাইৰ বক্-বকম্-বক্...ক'কা ক'লাৰ দোকানখনত ল'ৰাজন নাই, তাৰ ঠাইত হাৱাই শ্বাৰ্ট পিন্ধা পূৰ্ঠ মুখৰ এজন আদবয়সীয়া মানুহ বহি আছে। চাইকেলখন বাহিৰত থৈ সোমাই গ'লোঁ আৰু কাউন্টাৰৰ সন্মুখত থিয় দি এটা ক'কা ক'লা বিচাৰিলোঁ।

দোকানত আজি বেছ ভিৰ আছে, জোৰ বিক্ৰী চলিছে। নতুন মানুহজনৰ মুখভংগী বৰ সুবিধাৰ যেন নালাগিল, মই তেওঁৰ লগত কথা কোৱাৰ চেষ্টা নকৰিলোঁ। এচুকত থিয় হৈ খেৰডালেৰে এটা টান মাৰিলোঁ। আঃ নাকত পৰিচিত ঝাঁঝটো লাগিল। কাউন্টাৰৰ ওপৰত বটলটো বেঁকাকৈ ধৰি খেৰডালৰ মুখত সোঁহাতৰ তৰ্জনীটো থৈ ৰঙা তৰলখিনিলৈ চালোঁ...তৰলখিনি কঁপিছে...তাৰ গাত আন এখন ছবি ফুটি উঠিব ধৰিছে...বতাহ মাৰিছে, বীণাগছৰ পাতবোৰ কঁপিছে, ৰাতি

হৈছে, বীণা কুটিৰৰ বাৰাণ্ডা অস্পষ্ট...মটৰ হে'ড্‌লাইটৰ পোহৰত বীণাগছজোপা আৰু বাঁহৰ জালিখন জিলিকি উঠিল, দীঘল-দীঘলকৈ দুবাৰ 'ৰে'চ্' দি ফৰ্ড গাড়ীখনৰ ইঞ্জিন বন্ধ হ'ল, লাইট নুমাল, গাড়ীৰ দৰজা খোলাৰ শব্দ, ষ্টিয়াৰিং এৰি নামি আহিল সিদিনাৰ সেই প্ৰশস্তবক্ষ যুৱক, এতিয়াও পিছ্‌পিনৰপৰা মনিব পৰা গ'ল মাথোঁ তেওঁৰ বহল কান্ধ দুখন আৰু সুগঠিত মূৰ (নিশ্চয় গোঁফ আছে!); ঘৰৰ নতুন জোঁৱাই ঃ ভৱেশ? ভবানন্দ? বেচ—ভবানন্দ। ভবানন্দই গাড়ীৰ বাওঁহাতৰ দৰজাখন খুলি হাত আগবঢ়াই দিলে, তেওঁৰ হাতত ধৰি নামি আহিল বাৰাণ্ডা সাৰি থকা সেই ছোৱালীজনী ঃ বীণা (আৰু কি নাম হ'ব পাৰে!)। অস্পষ্ট পোহৰতো যেন বুজিব পাৰি তাইৰ মুখ ঝলমল কৰিছে, চকুত কি যেন এটা মদিৰ আবেশ, সেওঁতাত নতুন ৰঙা ৰেখা, তাইৰ দেহভংগীৰ লগে-লগে মুগাৰ নতুন মেখেলা-চাদৰৰদৰে খচ্‌মচ্ শব্দ বা হয়তো বেনাৰসী, আৰু আন্ধাৰত মাজে-মাজে গা-ভৰা গহনাৰ ঝিলিক—ভবানন্দৰ হাত এৰুৱাই তাই চকিতে চিৰিখন জঁপিয়াই বাৰাণ্ডাত উঠিল, লগে-লগে ভবানন্দৰ হাত দুখনে পিছ্‌পিনৰপৰা তাইৰ লাহি কঁকালখন থাপ মাৰি ধৰিলে—

"ইচ্ কি যে কৰে—পিতা আহি ওলালে কি ভাবিব"—

"ইঃ, পিতাই আৰু এই ৰাতি দুপৰলৈ আমাক চাবলৈকে সাৰে আছে—", চেপা হাঁহি এটা মাৰি ভবানন্দই বীণাক ধৰি বাৰাণ্ডাত উঠিল।

"যিহে গাড়ীৰ শব্দ কৰি ঘৰ সোমাইছে—ধেৎ, ইয়াত নহয়—চাওঁ এৰক—এৰক না—ইস্, ডাঙৰ দাদা এতিয়াও পঢ়ি আছে, যদি হঠাৎ আহি ওলায় কি যে—"

অস্ফুট মাতেৰে ভবানন্দই ক'লে, "ডাঙৰ দাদা ইমান বেৰসিক নহয় যে নতুন দৰা-কইনা ঘূৰি-মেলি ৰাতি ঘৰ সোমালে তেওঁ অভদ্ৰৰ দৰে...চাওঁ—"

বাৰাণ্ডাৰ বেৰৰ দোলায়মান ছাঁ-পোহৰবোৰৰ মাজত মিলি গৈছে ভবানন্দ আৰু বীণাৰ ছাঁ, কিমান সময় দুয়ো বাহুবন্ধনত আবদ্ধ হৈ আছিল তেওঁলোকে ক'ব নোৱাৰে, তেওঁলোকৰ চুলিত ক'ৰবাৰ বলিয়া বতাহৰ বোল, বতাহত কোন অজানা ফুলৰ গোন্ধ, আকাশত ৰাশি-ৰাশি তৰা, হয়তো ফাগুন মাহ—

বহু সময়ৰ নীৰৱতাৰ পিছত ভবানন্দই ক'লে, "বীণা, যেতিয়া আগেয়ে আবেলি মই তোমাৰ লগত বাৰাণ্ডাত থিয় দি থাকিছিলোঁ, কত দিন ইচ্ছা হৈছে এই বীণাজোপাৰ তলত, এই জালিখনৰ এইপিনে তোমাক সাবটি ধৰোঁ, তোমাক মৰম কৰোঁ, ইমান মন গৈছিল, ইমান ইচ্ছা হৈছিল—তুমি বুজি পাইছিলা কেতিয়াবা?"

বীণাই একো উত্তৰ নিদিলে, আন্ধাৰতে ভবানন্দৰ বুকুত মূৰটো আৰু জোৰে চেপি সুমুৱাই দিলে। "আৰু আজি—যেতিয়া ডাঙৰ দাদা কলেজলৈ যাওঁতে বাৰাণ্ডালৈ ওলাই আহিছিলা, মই পিতাৰ লগত কথা পাতি আছিলোঁ—সেই আগৰদৰে তোমাৰ লগত এইখিনিত থিয় দি চাবলৈ ইমান মন গৈছিল—তুমি বুজি পাইছিলা?"

বীণাই এইবাৰো একো উত্তৰ নিদিলে।

"বীণা?"

আন্ধাৰতে বীণাই ভবানন্দৰ বুকুৰ মাজত অস্পষ্ট হাঁহিলে ঃ "আপুনিও যে কি—সেইটোও আৰু বুজি নাপাম নে...আৰু আজি বাৰাণ্ডাত আপোনাৰ অঁকৰা মূৰ্তিটো দেখি মোৰ যে মনে-মনে ইমান হাঁহি উঠিছিল—চাৰি বছৰ লাজ-মান কাটি কৰি এইখিনিতে মোৰ লগত থিয় হৈ থাকোঁতে গ'ল, আজিহে নাকত বৰ লাজটো লাগিল, ওচৰলৈকে নাহিল এবাৰো, পিতাৰ লগত কথা পতাই শেষ নহ'ল—।"

ভবানন্দই লজ্জিতভাৱে হাঁহিলে, "অ...ব'লা, ভিতৰলৈ যাবা এতিয়া?"

"অ", বীণাই ক'লে, আৰু হঠাৎ চঞ্চল হৈ উঠিল, "ইচ্, ভিতৰ সোমাবলৈ যে একেবাৰে মন যোৱা নাই—ইমান যে ভাল লাগিছে—কিমান দিনৰ মূৰত আমাৰ এই চুকটোত এনেকৈ থিয় দিব পাইছোঁ—আৰু যে কেতিয়া আকৌ আপোনাক এনেকৈ ইয়াতে পাম—", বীণাৰ কণ্ঠ বিষণ্ণ হৈ আহিল, "আৰু দুদিন পিছতেতো আমি যামগৈ... আপুনিও যে কি এটা আহুকলীয়া চাকৰিত সোমাল—ক'ৰ-ক'ৰ লঙ্কাত যে সদায় ঘূৰি ফুৰিব লাগিব, আজি পাচিঘাট, কালি আইজাল...পিতাই আজি আপোনাক যেনেকৈ কথাবোৰ ক'ব ধৰিছিল, মোৰ যে চকুৰ পানী ওলাব ধৰিছিল ঃ 'মোৰ আৰু কেইদিন, মই গ'লে এই ঘৰটো তোমালোকেই চাব লাগিব, তোমালোকৰ নামতে ঘৰটো লিখি দিম...' কিয় বাৰু পিতাই তেনেকৈ ক'লে?"

অলপ সময় নীৰৱে থাকি ভবানন্দই ক'লে, "ডাঙৰ দাদা তো ইয়াৰপৰা যোৱাটো একৰকম ঠিক হৈছেই, ঘৰ-মাটি চলোৱা তেওঁৰ প্ৰকৃতিও নহয়। আৰু সৰু দাদা তো ঘৰৰপৰা ওলাইয়েই গৈছে, বোধহয় সেইকাৰণেই পিতাই ভাবিছে—"

"ইমান বেয়া লাগে...পিতাই যে কৈছে, 'তহঁতে নিজে থাক, ভাৰা দিয়, কি কৰ কৰিবি'...ইমান বেয়া লাগে—আমি ক'ত দূৰে-দূৰে থাকিম—আমি কোনো নাথাকিলে ঘৰটোৰ কি বা অৱস্থা হ'ব, ক'ৰ কোন মানুহ আহি ইয়াত থাকিব, সকলো বেলেগ হৈ যাব—এই বীণাজোপাই বা কিমাদিন এনেকৈ থাকিব দিব—"

ভবানন্দৰ হাত দুখনে ধীৰে-ধীৰে পুনৰ বীণাক বেষ্টন কৰি চেপি ধৰিলে, বীণাৰ গালত গাল থৈ ভবানন্দই লাহে-লাহে ক'লে, "বীণা, তোমাক মই প্ৰথম যিদিনা দেখিছিলোঁ, তুমি এইখিনিতে থিয় দি আছিলা, ৰাস্তাৰে বেণ্ডপাৰ্টি বজাই চিনেমাৰ প'ষ্টাৰ লগাই এখন ঘোঁৰাগাড়ী পাৰ হৈ যাব ধৰিছিল— মই আচৰিত হৈ গৈছিলোঁ, এতিয়াও ভাবিলে আচৰিত

আচৰিত লাগে...এই বাৰাণ্ডা, এই বীণাগছ মোৰো জীৱনৰ এটা অংশ—যেনেকৈ এইখন ঘৰৰ প্ৰতিখন চকী-মেজ, প্ৰতিখন ফট', প্ৰতিযোৰ কাপ-প্লেট তোমাৰ নিজৰ-নিজৰ লগা, প্ৰতিটো চুকত তোমাৰ হাতৰ যত্ন...ঠিক আছে, এই ঘৰ যদি ভৱিষ্যতে ময়েই চলাব লাগে, চলাম, ইয়াৰ কোনো টান নষ্ট হ'ব নিদিওঁ, কোনো আচহুৱা মানুহক কেতিয়াও এই ঘৰ এই বাৰাণ্ডাৰ মায়া সলনি কৰিব নিদিওঁ, আমি যেতিয়াই আহোঁ এই সকলো আমি এনেকৈয়ে পাম—যিমানদূৰ মোৰ সাধ্যে কুলায়—"

...এই আলো-আঁধাৰি, পাতৰ দোলাৰ এই সৰ্‌সৰ্ শব্দ, মদিৰ বতাহত ভাহি অহা ফুলৰ ৰেণু, আকাশৰ এই ৰাশি-ৰাশি তৰা...মই নিজ মনে ক'লোঁ, আৰু দোকানৰ গোলমাল হঠাৎ বন্ধ হৈ গ'ল। আচৰিত হৈ দেখিলোঁ, দোকান খালি হৈ গৈছে, দোকানীয়ে মোৰ মুখৰ পিনে চাই আছে, ক'কা ক'লাৰ বটলত কোনো ছবি নাই। টান মাৰি বাকী তৰলখিনি শেষ কৰি বটলটো থক্‌কৈ নমাই থ'লোঁ, নিজ মনে বিৰবিৰকৈ ক'লোঁ, "ঘৰ এটাৰে খালি ভাৰা উলিওৱাৰ কথা নাভাবে, এতিয়াও এনেকুৱা মানুহ আছে! ভবানন্দ আছে, বীণা আছে!"

"কি কৈছে?" অলপ আচৰিত হৈ দোকানীয়ে ক'লে "ফিফ্‌টি ফাইভ পইছা"।

উৎফুল্লচিত্তে চাইকেল মাৰি ঘৰ পালোঁ। ৰাতি খুব সুন্দৰ টোপনি আহিল ঃ কি শান্তি...বাণিজ্য আৰু অৰ্থাগম চিন্তাত যেতিয়া প্ৰতি বৰ্গ ফুট মাটি, প্ৰতি ঘন ফুট বায়ু দালালীকৃত, ডিজে'লৰ ধোঁৱা, কল-কজ্জাৰ ঘৰ্ঘৰ, লাভ-লোকচানৰ চক্ৰবেহু আৰু ব্যয়সংকুচিত ফ্লুৰ'চে'ন্ট ঔজ্জ্বল্যৰ তলৰ যথেচ্ছা ধূলি আৰু কদৰ্যতা আৰু দুৰ্গন্ধ-আৱৰ্জনাৰে বায়ুমণ্ডল সংপৃক্ত, তেনেকুৱা অৱস্থাত পৃথিৱীত আজিও আছে এজন পৰমেশ, এহাল ভবানন্দ-বীণা, ৰিইনফৰ্চ'ড্ কংক্ৰীটৰ ৰুচিবিবৰ্জিত আকাশচুম্বী ঔদ্ধত্যই যাক প্ৰভাবিত নকৰে, যাক ভাৰাতীয়া নালাগে, মাহে অতিৰিক্ত তিনিশ টকা নালাগে—বা হয়তো, লাগে (কাক নালাগে?), কিন্তু যিসকলে এতিয়াও উপলব্ধি কৰে যে তাতকৈ সুন্দৰ কথা এটা শ্ৰদ্ধেয় স্মৃতি জীয়াই ৰখা, তাতকৈ ডাঙৰ কথা আত্মাৰ নিশ্বাসৰ বাবে এটুকুৰা খোলা আকাশ, প্ৰাণৰ স্পন্দনৰ বাবে এচাটি মুকলি বতাহ, চকুৰ শ্ৰান্তিৰ বাবে এডৰা সেউজীয়া ঘাঁহনি, এজোপা বীণাগছ, য'ত মনৰ মুকুল ধৰিব, নিস্তব্ধ নিশা আৰু অলস মধ্যাহ্ন, এখন বাৰাণ্ডা, এটা পুৰণি গুঞ্জনধ্বনি, এটা বিলীয়মান প্ৰিয় পৰিৱেশ—

পিছদিনা অফিচৰ টিফিনত যেতিয়া এজনে প্ৰস্তাৱ কৰিলে যে আজি চাহৰ সলনি ক'কা ক'লা খোৱা যাওক, মই মৃদু হাঁহি মাৰি অসন্মতি জনালোঁ—ক'কা ক'লাৰ আচল ঝাঁঝ্ পাম মই আবেলি, মোৰ সেই মণিহাৰী দোকানখনত...সেইদিনা ভাৰাঘৰৰ সন্ধানত ন'গলোঁ (যদিও অফিচৰ ছুপাৰিন্টেণ্ডেণ্টে খবৰ এটা দিছিল), সন্ধিয়াৰ আধা অন্ধকাৰত বীণা কুটিৰৰ সন্মুখত চাইকেলৰপৰা নামিলোঁ। চকুত পৰিল, বাৰাণ্ডাৰ খুঁটাত এটা চিঠিৰ বাকচ আছে (কিয় যে দেখা নাছিলোঁ), আৰু বাৰাণ্ডাত যেন কিবা লেতেৰা কাপোৰৰ বাণ্ডিল এটা পৰি আছে। কালি ৰাতি বৰষুণ দিছিল এবাৰ—অনুমান কৰিলোঁ কোনোবা ভিক্ষাৰী জাতীয় মানুহে হয়তো ৰাতি আশ্ৰয় লৈছিল, আৰু বেৱাৰিশ ঘৰ দেখি হয়তো এতিয়া তাতেই ৰাতি শুব আৰম্ভ কৰি দিব...চাইকেলখন ঠেলি-ঠেলি দোকানখনৰ সন্মুখত থিয় কৰালোঁ—আঃ ল'ৰাজন আহিছে (আজি দাড়ি খুৰাই আহিছে, কিন্তু সেই একেটা কামিজ), কিন্তু আজি ব্যস্ত। এই গৰমতো চুট-টাই পিন্ধা ফিটফাট এজন মাজবয়সীয়া মানুহে কাউন্টাৰত কিছুমান বাকচৰপৰা নানাবিধ প্ৰসাধন দ্ৰব্য আৰু ক্ষৌৰ সামগ্ৰী উলিয়াইছে আৰু এখন বহীত কাঠপেঞ্চিলেৰে কিবা সংখ্যা ভৰাইছে, বুজিলোঁ কোনো কোম্পানীৰ প্ৰতিনিধি। ল'ৰাজনে মোৰ পিনে মুখ তুলি চাই এবাৰ মৃদু হাঁহিলে আৰু মানুহজনক 'এক মিনিট' বুলি কৈ মোৰ পিনে আগুৱাই আহিল, মূৰ জোঁকাৰিলে।

"নাই হেৰি, নহ'ব—"

সেইটো অৱশ্যে ময়ো জানো! ময়ো সন্তুষ্টচিত্তে মৃদু হাঁহিলোঁ। ঘৰটো ভাৰা নহ'ব বুলিয়েই ময়ো আশা কৰিছিলোঁ।

"ক'কা ক'লা দিম?"

"দিয়ক।"

খেৰ এডাল পেকেটৰপৰা উলিয়াই ল'ৰাজনে ক'লে, "আমাৰ প্ৰপাইটৰক সুধিছিলোঁ—তেওঁ লকেল মানুহ, এই পাৰাৰেই—তেওঁ ঘৰটোৰ গোটেই হিষ্ট্ৰীটো জানে। ময়ো সিদিনা আপোনাক ঠিকেই কৈছিলোঁ, ডাঙৰ ল'ৰাজন প্ৰফেছাৰ, বৰ কেপেবল্ মানুহ, সৰুজন ডাক্তৰ, ঘৈণীয়েক পাঞ্জাবী নে কিবা—পিছে ঘৰৰ লগত তেওঁৰ সম্বন্ধ বৰ—মানে বাপেকে তেওঁক চ' টু চে' ঘৰৰপৰা একৰকম বাহিৰ কৰি—", কোম্পানীৰ প্ৰতিনিধিজনৰ পিনে তেওঁৰ চকু পৰিল, "আচ্ছা আপুনি এইটো খাই লওক, মই এখেতক ৰেইট কৰাই ৰাখিছোঁ—"

ল'ৰাজন তেওঁৰ কাষলৈ গ'ল। খেৰডালেৰে এটা চুমুক মাৰি বটলটো কাউন্টাৰত বেঁকাকৈ থিয় কৰাই তৰলখিনিলৈ চাই ৰ'লোঁ ... ছবি ...বীণা কুটিৰৰ পিছপিনৰ চোতালত আবেলিৰ ৰ'দ পৰিছে, এখন পুৰণি বেঞ্চি, শূন্য খৰি-চাং, তুলসীতলত শিখাহীন চাকি, এডাল অমিতাগছ...অস্থিৰভাৱে এজন ৩০/৩২ বছৰীয়া দীঘল মানুহে পায়চাৰী কৰিছে, তেওঁৰ মূৰটো মাজে-মাজে চোতালৰ কাপোৰতৰা ৰচিডালত ঠেকা খাইছে, তেওঁ বিৰক্ত হৈ ৰচিডাললৈ চাইছে আৰু চকু কোঁচাই ক্ৰুদ্ধভাৱে চিগাৰেট টানিছে, তেওঁৰ টুইড্ কোটটোৰ জেপৰপৰা ষ্টেথ'স্কপ্ এডালৰ এটুকুৰা ওলাই আছে। বেঞ্চিখনত বহি প্ৰকাণ্ড খোপাৰে চুৰিডাৰ-কুৰ্তা পিন্ধা ছোৱালী এজনীয়ে ডাক্তৰৰ মুখলৈ উদ্বিগ্ন হৈ চাই আছে, তাইৰ

মুখচ্ছবি অস্পষ্ট কিন্তু ৰক্তাভ, পাতল দোপাট্টাখনৰ তলেৰে দেখা যায় তাইৰ বাহু সুগোল আৰু গোলাপী...হঠাতে পায়চাৰী বন্ধ কৰি এটা ক্ৰুদ্ধ টান মাৰি চিগাৰেটডাল দলিয়াই দি ডাক্তৰ বেঞ্চিখনৰ ওচৰলৈ আহিল, আৰু তীক্ষ্ণ মনোযোগেৰে তলপিনে চালে ছোৱালীজনীৰ চকু দুটালৈ, তেওঁৰ ওঁঠ দুটা লৰিব ধৰিলে...আকৌ চিনেমাৰ ক্ল'জ-আপ্ দৃশ্যৰদৰে ছবিখন সন্মুখলৈ আগুৱাই আহি বটলৰ গা ভৰাই পেলালে ঃ ডাক্তৰৰ সুদৃঢ় ওঁঠ আৰু চৌকোণা বেপৰোৱা থুঁতৰিৰ তলত ছোৱালীজনীৰ যৌৱনোচ্ছল গোলাকাৰ মুখৰ উৎকণ্ঠিত লাবণ্য, বিস্ফাৰিত দুটি আয়ত চকু (ঠিক যেনেকুৱা এটা ক্ল'জ-আপ শ্বট অলপতে এখন হিন্দী ছবিত দেখিছোঁ!)...ডাক্তৰে কথা কৈছে, (তেওঁৰ কণ্ঠস্বৰ কোম্পানীৰ প্ৰতিনিধিজনৰ কণ্ঠস্বৰৰদৰে), তেওঁ কৈছে, "...মই তাৰ মানে পিতাৰ ত্যজপুত্ৰ, ৰেহানা, মই ত্যজপুত্ৰ হৈয়েই থাকিম...মইতো দাদাৰ দৰে নহওঁ, মোৰ চব কথা সদায় মই নিজে-নিজে ডিচাইড্ কৰিছোঁ, কাৰো কথা গ্ৰাহ্য কৰা নাই, পিতাই ক'লেও মোৰ অপছন্দ কাম মই কৰা নাই...পিতাহঁতৰ অমতে তাৰ পিছত মেডিকেল পঢ়িব গৈছোঁ—মাত্ৰ বীণাইহে যি মোক ছাপ'ৰ্ট্ কৰিছে—পিতাই পইছা-পাতি দিব খোজা নাই, তথাপি মই যি হয় হ'ব বুলি ঘৰৰপৰা ওলাই গৈ এড্‌মিছন লৈছোঁ—মই এডামেন্ট্ দেখিহে পিতাই আল্টিমে'টলি মোৰ ডিচিছন মানি ল'ব বাধ্য হৈছে। তাৰ পিছত মোৰ লাইফত তুমি আহি পৰিলা, তোমাৰ লগত মই দিনে-দিনে ইন্‌ভল্‌ভ্‌ড্ হৈ পৰিলোঁ, তোমাক নহ'লে মই থাকিব নোৱৰা অৱস্থা হৈ পৰিল—কত কথা শুনিলোঁ, কিন্তু চব মই উৰাই দিলোঁ, তোমাৰ বেক্‌গ্ৰাউণ্ড, তোমাৰ জাতি-ধৰ্ম, তোমাৰ আগৰ হিষ্ট্ৰী, চব মই ইগ্‌ন'ৰ কৰিলোঁ, তোমাক মই বিয়া কৰিম বুলি ডিক্লেয়াৰ কৰি দিলোঁ। সকলোৰে কি আপত্তি, কিমান কথা কাটা-কাটি, কিমান ৰাগাৰাগি—তুমিতো সেইবোৰ চব জানা। পিতাই কৈ দিলে, চা, এই ছোৱালীজনীৰ কথা আমিও সকলো শুনিছোঁ, তয়ো শুনিছ, সকলো জানি-শুনিও তই এইজনী ছোৱালীক মোৰ ঘৰত—যি হওক, পিতাই কৈ দিলে, মোৰ অমতে যদি তই এই বিয়া সোমাৱ, তোক আৰু মই এটা ফুটা কড়ি দিও সহায় নকৰোঁ। ময়ো কৈ পেলালোঁ, ঠিক আছে, ময়ো আৰু কেতিয়াও আপোনাৰপৰা এটা ফুটা কড়িও নলওঁ—তাৰ পিছত কিমান দুৰ্দিন গৈছে, কিমান কষ্ট কৰি ধাৰ-ধুপাৰ কৰি বৃত্তি-টৃত্তিৰ সহায়ত মেডিকেল পঢ়া শেষ কৰিছোঁ, তুমি চব জানা, তুমিতো মোৰ লগে-লগে আছা...আত্মীয়-স্বজন সকলোৰে লগত মোৰ সম্বন্ধ ছিঙিছে (মাত্ৰ বীণাইহে এই ক্ষেত্ৰতো দূৰৰপৰাই মোক ছাপ'ৰ্ট্ দি আহিছে)—আৰু এতিয়া, সকলো সম্পৰ্ক কাটি যোৱাৰ পিছত, পিতাই মৰিবৰ সময়ত এইটো মোক কি সমস্যাত পেলাই থৈ গ'ল—কিয় এনেকুৱা এখন উইল কৰি থৈ গ'ল, কি ভাবি পিতাই মৰাৰ আগেয়ে এই ঘৰটোৰ ভাৰ মোৰ ওপৰত জাপি দি গ'ল! মই এই প্ৰ'পাৰ্টি লৈ কি কৰিম, এইটো ঘৰৰপৰা মই ওলাই গৈছোঁ (ডাক্তৰে ছোৱালীজনীৰ কান্ধত এখন হাত থ'লে, ভংগীটোৱে ছবিখনৰপৰা তাইৰ মুখখনৰ আধা কাটি দিলে)—ৰেহানা, ৰেহানা, তোমাৰ কাৰণেই মই আল্টিমে'ট্‌লি এই ঘৰৰপৰা ওলাই গৈছোঁ, এই চোতালৰ এই বস্তুবোৰ আজি চিনিব নোৱৰা হৈ গৈছোঁ,—তুমি অন্ততঃ মোক এই ঘৰটোত আহি থাকিব নক'বা, এই ঘৰটো ভাৰা দি তাৰ টকা ল'বলৈ নক'বা—বুজিছোঁ, পিতাই এই উইল কৰি অৱশেষত তেওঁৰ ত্যজপুত্ৰক ঘৰলৈ মাতিলে, বুজিছোঁ, বুজি মোৰ চকুপানী ওলাব খুজিছে, কিন্তু মই কেতিয়াও কথা ঘূৰোৱা নাই, পিতাক মই কৈ দিছোঁ মই আৰু কেতিয়াও আপোনাৰপৰা এটা ফুটা কড়িও নলওঁ—ঠিক আছে, ঘৰটো মই মেন্টেইন্ কৰি থাকিম, য'ত যি লাগে টেক্স্ দি থাকিম, মোৰ নিজৰ জেপৰ পইছা গৈ থাকিব, যদি সেইটোৱে হ'ব লগা আছিল—তাহলে তাই কথা ৰইল, কালকেই আমি আমাদেৰ কেল্‌কেটা অফিচে মিষ্টাৰ মেহটাকে ট্ৰাংককল্ কৰ্‌ছি, সোমবাৰ নাগাদ আপুনি পুৰো কন্‌ছাইন্‌মে'ন্টটা পেয়ে যাবেন আমি খবৰ দেওয়াব, ৰে'ষ্ট্ এচিয়ৰ্ড—আচ্ছা আসি তাহলে, নমস্কাৰ—"

শেষৰ কথাখিনি কোম্পানীৰ প্ৰতিনিধিজনৰ। বটলৰ ৰঙা তৰলখিনিৰ গাত টিউব লাইটৰ পোহৰে ঝিলিক দিছে, ছবি অন্তৰ্হিত।

প্ৰতিনিধিজন ওলাই গ'ল।

আঃ, মই নিজে-নিজে ক'লোঁ, সম্পত্তিতকৈ প্ৰতিজ্ঞাক বেছি মূল্য দিয়ে, এতিয়াও পৃথিৱীত এনেকুৱা মানুহ আছে! টকাই কি সকলো?

ল'ৰাজন আগুৱাই আহিল।

"যি হওক, নহ'ব। অন্ততঃ আৰু বহুদিন। দুই ভাইৰ মাজত ঘৰটোৰ স্বত্ব লৈ মকৰ্দমা চলি আছে, ঘৰটো সেয়েহে এনেয়ে পৰি আছে। কোনে পায়গৈ কেছ্ শেষ হ'লেহে বুজা যাব। বহুদিন আছে, আপুনি এইটো ঘৰৰ আশা এৰক। ডাক্তৰজন—প্ৰফেছাৰ—আজিকালি বোলে ধামধুম টেক্সট বুক আৰু ন'ট লিখে, বহুত টকা কৰিলে, তেওঁ ঘৰটোত নিজৰ প্ৰেছ খুলিব খোজে, নিজে পাব্লিশ্ কৰিব পাৰিলে বহুত বেছি লাভ। সৰুজনৰ—মানে ডাক্তৰজনৰ বোলে এটা আৰ-চি-চি উঠাই ভাৰা-তাৰা দিয়াৰ ইচ্ছা, নিজৰ চেম্বাৰো কৰিব গ্ৰাউণ্ড-ফ্ল'ৰত। এনিওৱে, আপোনাক ইমিডিয়ে'ট্‌লী লাগে যদি, মই লাচিত নগৰত এটা ঘৰৰ খবৰ পাইছোঁ—"

ছু-ক্ শব্দ কৰি অৱশিষ্ট তৰলখিনি টানি পেলালোঁ, বটলটো থক্‌কৈ কাউণ্টাৰত নমাই থ'লোঁ, আৰু তাৰ ডিঙিৰে ভিতৰৰ শূন্যগৰ্ভলৈ বহু সময় নিৰুত্তৰ হৈ চাই ৰ'লোঁ...